

T.C.
ŞANLIURFA
VALİLİĞİ

ŞANLIURFA SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS ARAŞTIRMALARI

I. CİLT

2025

ŞANLIURFA
SOMUT OLMAYAN
KÜLTÜREL MİRAS
ARAŞTIRMALARI

I. CİLT

ŞANLIURFA VALİLİĞİ YAYINLARI

Birinci Basım: Ağustos 2025

ISBN 978-625-445-142-3

Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) Katkılarıyla

Editörler

Prof. Dr. Yakup ÇELİK

Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU

Bölüm Editörleri

Prof. Dr. Halit KARATAY

Prof. Dr. Ahmet Ferit ATASOY

Prof. Dr. Mehmet ÖNAL

Doç. Dr. Ömer KIRMIZI

Dr. A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU

Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU

Mustafa AKGÜL

Mehmet Bakır KARADAĞLI

Abuzer AKBIYIK

Görsel Tasarım

Mustafa AKGÜL

Tashih

Mehmet Emin MERCAN

Hilal YÜKSEL

Ali Nur HAYIRLI

Selahattin E. GÜLER

Baskı

EMSAL Matbaa Tanıtım Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.

Bahçekapı Mah. 2477. Cad. No:6 Etimesgut / Ankara

Tel: 0 312 278 82 00 - Sertifika No: 46753

*Şanlıurfa Somut Olmayan Kültürel Miras Araştırmaları" adlı kitap Şanlıurfa Valiliği yayını olup
kitapta yer alan yazıların içerik, dil, imla ve ilmi sorumluluğu ile hukuki sorumluluğu yazarlara aittir.
Yazıların içeriği Şanlıurfa Valiliği'nin görüşlerini yansıtmaz. İzinsiz kopya edilemez ve çoğaltılamaz.*

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	9
EDİTÖRÜN ÖNSÖZÜ	11
İÇİNDEKİLER	13

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞANLIURFA'DA SÖZLÜ GELENEKLER VE ANLATIMLAR

1.1. ŞANLIURFA'NIN KONUMU VE KÜLTÜREL YAPISI .....

Dr. Ahmet Cihat Kürkcüoğlu	
Tarih Öncesi Çağlarda Şanlıurfa	23
Nevali Çori	24
Taş Tepeler	25
Göbeklitepe	25
Karahantepe	26
Şanlıurfa Dinler Tarihi'nin Önemli Bir Şehri	27
Şanlıurfa Mimarlık Tarihi'nin Başladığı Şehir	27
Urfa'nın Adları Bilinen En Eski Mimarları	28
Plastik Sanatların Şanlıurfa İslami Dönem Mimarisine Yansıması	29
Mimari ve Kültür	30
Coğrafya ve Kültür İlişkisi	30
Şanlıurfa Kültüründe Müzik	30
Coğrafya'nın Şanlıurfa Müziğine Etkisi	31
Günümüz Şanlıurfa Kültürüne Neolitik Çağ'dan Yansımalar	32

1.2. ŞANLIURFA'DA KONUŞULAN TÜRKÇENİN DİL BİLGİSİ .....

M. Adil Saraç	
Urfa'da Konuşulan Türkçe	35
I- Urfa'da Konuşulan Türkçede Meydana Gelen Ses Olayları	37
II- Urfa'da Konuşulan Türkçe'de Sözcüklerin Yapısal Özellikleri	44
III- Urfa Türkçesinde Sözcük Türleri	47
IV- Cümle Çeşitleri	55

1.3. ŞANLIURFA'YA ÖZGÜ SÖZCÜKLERDEN BİR DEMET .....

M. Adil Saraç	
1.4. ŞANLIURFA HALK EDEBİYATINDA ATASÖZLERİ	71
Mehmet Adil Saraç	
Anonim Halk Edebiyatı	71
Şanlıurfa Atasözleri	71

1.5. ŞANLIURFA HALK EDEBİYATINDA DEYİMLER .....

Mehmet Adil Saraç	
1.6. ŞANLIURFA DUALARI BEDDUALARI VE BİLMECELERİ	131
Mehmet Adil Saraç	
A- Dualar (Alkışlar)	131
B- Beddualar	133
C- Şanlıurfa Bilmeceleleri	137

1.7. ŞANLIURFA EFSANELERİ .....

Doç. Dr. Ömer Kırmızı	
Urfa'nın Adı Efsanesi	140
Katır ve Kertenkele Efsanesi (Akçakale)	141
Şıh Narikey (Şıh Annarike) Efsanesi (Birecik)	141
Katil Efsanesi (Bozova)	141
Sufra Köyü Efsanesi (Ceylanpınar)	142
Halfeti Efsanesi (Halfeti)	142
Tıleyli Efsanesi (Haliliye)	142
Harran Ulu Camii Efsanesi (Harran)	142
Zılan ve Milan Efsanesi (Hilvan)	143
Kaşmer Dağı Efsanesi (Karaköprü)	143
Koçalı Baba Efsanesi (Siverek)	143
Şeyh Müslüm Efsanesi (Suruç)	144
İbrahim Paşa Efsanesi (Viranşehir)	144
İnsanın Yaratılışı Efsanesi (Kısa)	145
Hac Kileb Efsanesi	145
Circis (Cercis) Peygamber Efsanesi	145

Çiğköfte Efsanesi.....	146
Samanyolu Efsanesi.....	146
Serçe Efsanesi.....	147

1.8. HEKET HEKET LAKLAKOZ: ŞANLIURFA MASALLARI/HEKETLERİ VE HEKET SÖYLEME GELENEĞİ..... 149

Öğr. Gör. Dr. Yaprak Pelin Uluişik /

Prof. Dr. Yakup Çelik

Şanlıurfa Heketlerine Örnekler.....	153
Mercan.....	153
Şırdan Dolması.....	155
Şıh Müslim.....	156
Bülbül-İ Ziya.....	158

1.9. ŞANLIURFA HALK EDEBİYATINDA TEKERLEMELER 161

Abuzer Akbıyık

Şanlıurfa'dan Çeşitli Tekerlemeler.....	161
Masal Tekerlemeleri.....	163
Çocuk Oyunları Tekerlemeleri.....	165

1.10. ŞANLIURFA HALK EDEBİYATINDA NENİNİ (NİNNİ)..... 169

Abuzer Akbıyık

Şanlıurfa'dan Ninni Örnekleri.....	169
------------------------------------	-----

1.11. ŞANLIURFA'DA ÂŞIKLIK GELENEĞİ VE KISASLI ÂŞIKLAR..... 173

S. Sabri Kürkçüoğlu / Abuzer Akbıyık

Giriş.....	173
Kıyas Köyü Tarihçesi.....	174
Şah Muhammed.....	175
Kıyas'ta Alevi-Bektaşî İnançlı.....	176
Kıyas'ta Sosyal Kültürel Hayat ve Gelenekler.....	177
Kıyas'ta Müzik ve Âşıklık Geleneği.....	178
Kıyas'ta Cem.....	179
Kıyaslı Âşıklar.....	180
Sonuç.....	187

1.12. ŞANLIURFA HALK EDEBİYATI VE HALK MÜZİĞİNDE MÂNİ VE HOYRAT..... 189

S. Sabri Kürkçüoğlu / Abuzer Akbıyık

Giriş.....	189
Hoyrat ve Mânilerin Oluşumları.....	190
Mâni.....	191

Mâni ve Hoyratlarda Kafiye ve Vezin.....	191
Hoyrat.....	192
Hoyrat ile Mâni Arasındaki Farklar.....	192
Şanlıurfa'da Hoyrat ve Mâni Konuları.....	192
Hoyratların Edebi Yönü.....	194
Hoyratlarda Cinaz Sanatı.....	195
Hoyratın Halk Müzigindeki Yeri ve Çeşitleri.....	195
Şanlıurfa'da Mâni ve Hoyrat Okunan Yer ve Zamanlar.....	196
Kerkük Şanlıurfa Yakınlığı.....	197
Şanlıurfalı Tanınmış Hoyrat İcracıları.....	197
Şanlıurfa'dan Derlenen Mâni ve Hoyratlar.....	197

1.13. ŞANLIURFALI ŞAİRLERDEN MÂNİLER 211

İbrahim Tezölmez

Hoyrat ve Mâni Geleneği.....	211
Anonim ve Şairi Belli Hoyrat ve Mâniler.....	212
Şanlıurfalı Şairlerden Hoyrat ve Mâniler.....	213

1.14. ŞANLIURFA FIKRALARI..... 231

Doç. Dr. Ömer Kırmızı

Kabir Azabı.....	233
Abdestsiz Namaz.....	233
Hızlı Eğitim.....	233
Herkese Lo Lo, Bize De Mi Lo Lo.....	234
İsot.....	234
Muz.....	235
O Suçunu Bilir.....	235
Dügirçi (Görücü).....	236
Abdulbozo'nun Şemsiyesi.....	236
Eşek/Sıpa.....	237
Eşeğin Yuları.....	237
Niye İteklisen.....	237
Terzi Öğüdü.....	237

1.15. ŞANLIURFA'DA NÜKTE VE NÜKTEDÂNLAR 239

Mehmet Kurtoğlu

Giriş.....	239
Şanlıurfalı Nüktedanlar.....	239
Şanlıurfa'dan Nükteleler.....	240
Urfa Mizahında Kavramlar.....	244
Urfalı Şairlerden Hicivler.....	244
Değerlendirme.....	245

İKİNCİ BÖLÜM
ŞANLIURFA'DA MÜZİK VE GÖSTERİ
SANATLARI

2.1. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ŞANLIURFA'DA MÜZİK 249

S. Sabri Kürkçüoğlu / Abuzer Akbıyık	
I. Şanlıurfa ve Müzik	249
II. Şanlıurfa Tarihinde Müziğin İzleri.....	250
III. Şanlıurfa Halk Müziğinin Türk Müziği İçerisindeki Yeri.....	263
IV. Şanlıurfa Halk Müziğinin Etkileşim Sahası	264
Coğrafyanın Şanlıurfa Müziğine Etkisi.....	264
V. Şanlıurfa Türkülerinde Tema.....	265
VI. Şanlıurfa Türkülerinin Karakteristik Özellikleri	266
VII. Şanlıurfa Halk Müziğinin İcra Ortamı ve Biçimi	266
VIII. Şanlıurfa Ahenklerinde Makam Seyri.....	267
IX. Şanlıurfa Halk Müziğinde Kullanılan Çalgılar	268
X. Türkülerde Anonim ve Beste Kavramı.....	269
XI. Kaynak Kişi ve Derleyiciler	269
XII. Değerlendirme	269

2.2. ŞANLIURFA TÜRKÜLERİNİN ANLATIM BİÇİM VE İÇERİK ÖZELLİKLERİ 273

Mehmet Avni Özbek	
Giriş.....	273
I. Urfa Türkülerinde Anlatım	274
Metinlerde Kullanılan Çeviri Yazı İşaretleri	274
II. Urfa Türkülerinde Biçim.....	275
III. İçerik Özellikleri.....	278
IV. Türkü Metinlerinden Örnekler	282
V. Değerlendirme.....	286

2.3. ŞANLIURFA TASAVVUF MÜSİKİSİNDE ÇİFTELER (İLÂHİLER) 289

Mehmet Bakır Karadağlı	
Giriş.....	289
I. Şanlıurfa'da Dini Müsikî.....	290

II. Şanlıurfa Tasavvuf Müsikisinde Çifteler (İlâhiler)	291
III. Şanlıurfa'da Okunan Çifte (İlahi) Sözleri	292
IV. Urfa'dan Çifte (İlahi) Notaları.....	294

2.4. ŞANLIURFA MÜZİK KÜLTÜRÜNDE GAZEL GELENEĞİ 301

Dr. Mehmet Bitmez	
Giriş	301
Musikide Gazel Geleneği.....	301
Urfa Musikisinde; Acem, Azerbaycan, Bağdat, Kerkük Müzikleri ve Arap Edebiyatının Etkisi	302
Ticaret Yolu Üzerinden Kültürel Etkileşim.....	303
Şanlıurfa Musikisinde Gazel	303
Şanlıurfa Musiki Meclisleri	303
Urfa Ahengi Müzik Meclislerinde İcra Formu	303
Şanlıurfa'da Makam Tercihleri.....	305
İstanbul'da Çalgı Eşlikli Gazel Geleneği;.....	305
Urfa'da Çalgı Eşlikli Gazel Geleneği;.....	305
Şanlıurfa'da Okunan Rast Gazel Örneği.....	305
Şanlıurfa'da İcra Edilen Gazeller	306
Urfa'da Ünlü Hafız ve Gazelhanlar.....	307
Sonuç	307

2.5. ŞANLIURFA HALK MÜZİĞİNDE UZUN HAVA VE HOYRATLAR..... 309

Prof. Dr. Mehmet Öncel	
Giriş	309
Şanlıurfa Halk Müziğinde Uzun Hava.....	311
Şanlıurfa Halk Müziğinde Hoyrat	313
Değerlendirme	316

2.6. ŞANLIURFA HALK EZGİLERİNDE AĞITLAR 321

S. Sabri Kürkçüoğlu / Mehmet Güzelgöz	
I. Şanlıurfa Halk Ezgileri	321
II. Şanlıurfa'da Ağıtlar.....	322
A- Kadınların "Ölü Evi"nde Söylediği Ağıtlar	323
B- Türkü (Kırık Hava) Formundaki Ağıtlar ve Hikâyeleri	324
C- Uzun Hava Formundaki Ağıtlar	330

2.7. ŞANLIURFA'DA MEVLİD GELENEĞİ 333

Osman Çuhadaroğlu	
Giriş	333

ŞANLIURFA HALK MÜZİĞİNDE UZUN HAVA VE HOYRATLAR

Prof. Dr. Mehmet ÖNCEL

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı

GİRİŞ

"Peygamberler Şehri" olarak anılan Şanlıurfa verimli, bereketli ve velut topraklarıyla insanlığın başlangıç noktalarından biri olarak kabul edilen Mezopotamya bölgesinde yer almaktadır. Göbeklitepe kazılarıyla, yazılı tarihin seyrini değiştiren bilgi ve belgelere ulaşılmıştır. Urfa, sahip olduğu köklü tarihi, kültürel ve sanatsal değerlerden ötürü tarih boyunca hep ilgi odağı olarak var olagelen bir şehirdir.

Anadolu coğrafyasının her şehrinde her beldesinde bizatihi musikinin yoğun bir şekilde hayatın her merhalesinde kullanıldığını görmekteyiz. Bu çalışmada müziğin veyahut musikinin ne anlama geldiği ile ilgili konu kısaca irdelendikten sonra Urfa'da genel musiki konusu ele alınacaktır. Ardından yazının ana eksenini teşkil eden uzun hava, hoyrat konusuna değinilecektir.

Müzik ilimler tasnifinde riyazi yani sayısal ilimlerde dördüncü sırada kabul edilmektedir. Bu ilimler sırasıyla aritmetik, hendese, astronomi ve müziktir. Kadim medeniyetlerden günümüze kadar hemen her dönemde yaygın olarak kullanılan musiki hakkında gerek Doğu gerekse Batı medeniyetinin temsilcileri önemini ortaya koyan kıymetli sözler sarf etmişlerdir. Anadolu'nun mayalanmasına çok büyük katkılarda bulunan Mevlânâ Celaleddin Rûmî müziği "Allah aşıkları için ruhun gıdası" olarak tavsif eder. Diğer yandan Hüccetül İslam

İmam Gazali "Udun ve evtârının [tellerinin], baharın ve ezharının [çiçeklerinin] tesir eylemediği kişinin mizacı o kadar fâsiddir ki bunun ilacı yoktur" sözüyle müzikten etkilenmeyen ruhun tedavisinin mümkün olmadığını ifade etmektedir.

Urfalıların musikiyi sadece eğlence aracı olarak görmediği aynı zamanda maneviyatın, ruhun, gönlün de bundan nasibini almasına vesile olduğunu bilmektedir. Musiki bu yönüyle bakıldığında hayatın tam içinde kendine yer edinmiş bir zenginliktir. Ancak tüm yönleriyle de kavranamayan büyük bir ilim hazinesi olduğu unutulmamalıdır. İslam dünyasının en önemli ilim adamlarından İbn Sina (ö. 1037) 17 yaşına kadar bütün ilimleri öğrenmiştir. O dönemde "işte adam nerde ilim" diyerek adeta herkese ve her ilme meydan okumuştur. Ancak müzik ilmi ile iştiğal etmeye başlayınca "işte ilim, nerde adam" diyerek bu ilmin ne kadar derinlikli ve ucunun bucağının tahmin edilemeyecek kadar geniş ve zor olduğunu net bir şekilde ortaya koymuştur.

Eski adı Edessa olarak bilinen Urfa'da, çok tanrılı dinler döneminde vurmali, üflemeli çalgılar eşliğiyile ibadetlerin yapıldığı bilinmektedir. Mûsikişinaslar o dönemlerde ayinlerin icrasında danslar eşliğinde flüt, boru, trampet gibi çalgı aletlerini kullanırlardı. Bu ayinler aracılığıyla şehrin muhtelif bölgelerinde sesler yoğun bir şekilde yankılanırdı. Miladi 200'lü yıllarda Urfa'da yaşamış ve dönemin önemli şahsiyetlerinden

din adamı, musikşinas Bardaysan'ın kiliselerde ilk müzikli ayinleri terip ettiği kaynaklarda ifade edilmektedir. Hatta musikye olan vukufyetinden ötürü oğlunun adını bugün armoni olarak telaffuz ettiğimiz "Harmenius" koymuştur. Süryani ilahiler, mensiyeler ve ayinler bestelenmiştir. Yine o dönemlerde Hz. Davud'un (as) mezmurlarına müşabih, Madroşe olarak adlandırılan ilahiler bu kiliselerde icra edilmekteydi. Bu şahsiyetlerden bazılar kurduğu kilise koroları ile şöhrat kazanan Mor Afram, şakımaktan usamayan bülül Mor Yakub, Hedyaplı Tıtyan, Mor Rabule, Mor İshok'tur (Akpinar, 2011, s. 20). Ayrıca miladi 500'ü yıllara tekabül eden Hableplihçe mozakilerine bakıldığında müzisyenlerin ellerinde enstrümanlarıyla resmedildiği, Eyyubiye'de kaya mezarlarında yapılan kazılarda ise musikşas Orfeus'un tasvir edildiği görülmektedir.

Urfa 640 yılında Müslümanlar tarafından fethedilince Urfa'da kurulan Harran Okulu önemli müzikal imni etkinliklere de sahiplik etmiştir. Fârâbî'nin bu okuldan istifade etmesi, ilk dönem müzik nazariyesine dair Sabit b. Kurra el-Harranî'nin yazdığı eser, Grek müzik kitaplarının çevirisi burada önemli bir rol oynamaktadır. Osmanlı döneminde kaynaklarda ismi yoğun olarak geçen Şair Nabi, Kuloglu Mustafa, Şeyhoğlu ve sonraki dönemlerde gelen musikşinasların Urfa'nın sanatsal anlamda kendinden oldukça söz ettirdiği görülmektedir. Öyle ki literatüre baktığımızda Urfa, Ruhavi, Harran gibi yer adları makam ismi olarak da kullanılmıştır.

Anadolu halkı beşikten mezara kadarki hayat merhalesinde sevincinde, yasında, dini hayatında, zaflelerinde, yenilgisinde, yığılmasında, civanmertliğinde, düğününde, nişanında, askerliğinde, okulunda, sevda-sında, tarımında kısaca gündelik hayata dokunan her etkinliğinde müzikten yoğun bir şekilde istifade etmektedir. Canlı bir konservatuar hüviyetine sahip Şanlıurfa'da yoldan geçen herhangi bir kişiye bir türkü okuması talep edildiğinde yılların sanatçısı edasıyla sesinin müsaade ettiği ölçüde türküyü, hoyratı pek güzel icra edebilmektedir. Rivayet edilir ki Cenâb-ı Allah, Urfalıların DNA'sına ses kabiliyetinden pek çok güzelliği zerk etmiştir. Hatta zamanında bilinen bir devlet kurumunun Urfalıların sesinin neden bu kadar güzel olduğunu araştırmak üzere Urfa'ya ses sahasında uzman bir heyet gönderdiği hikâye edilmektedir. Bu heyet Urfalı ses sanatkarlarının olduğu bir sanayi kahvehanesinde sesin

güzelliğinin Urfa'nın sıcağından mı yoksa isotundan mı veyahut başka bir şeyden mi olduğunu araştırmıştır. Çünkü Urfa'da sıradan yoldan geçen birine uzun hava veya hoyrat okumasını istediğinizde tereddütsüz elini kulağına atar ve okur. Öyle ki müzik her Urfalı'nın tabii refleksisi olmuş hangi meslekte, meşrepte olursa olsun kişilerin sevdiği olmuştur. Öğretmen Yaşar Özden, Fıncı Mehmet (Gözöğlü), Bekçi Bakır, Culha Hafız, Tenekeci Mahmut, Kazancı Bedih, Kurrik Mahbe (Mehmet Gençkol) gibi zanaatkâr ve sanatkâr pek çok şahsiyet buna gösterilen birkaç örnektir.

Şanlıurfalıların için müzik, neredeyse hayatın vazgeçilmez bir parçasıdır (Alıngöz, 2017, s. 13). Musiki bizzat doğal hayatın içinde kendine yer bulması hasebiyle cenazeler, hatim, sala, mevlid, taziyeye, asker uğurlaması, asbap ve kına gecelerinde, düğünlerde, seyrantlarda, bayramlarda, dağ yatlarında, komşu gezmelerinde, okul müsamerelerinde, tekkelerde, mübarek gün ve gecelerde, sıra gecelerinde hep müzikten istifade edilmiştir. (Akbyyk vd., 1999, s. 30). Urfa, kendi ismiyle müsemma *relavî, urfa, urfa-malûr* makamlarını musikimize kazandırmıştır. (Akpinar, 2011, s.12). Yukarıda da zikredildiği gibi Şanlıurfa'da müzik, hayatta bütünüleşik bir yapıya sahip bir zenginliktir.

Bugün Türkiye'nin pek çok bölgesinde de hüsnükâbul görmüş sıra geceleri gibi toplumun hemen her kesiminden yaşı, başı ve aşı birbirine denk insanların haftanın belli günlerinde bir araya gelerek oluşturdukları ekipler oturmaları, kalkmaları, konuşmaları, âdâbın, ah-lakın, saygının en güzel örneklerini temsil eden bir müessesese hüviyetindedir. Urfa'da yazılı olmayan hususiyetlerden biri de bir toplulukta küçükler kapı eşliğine ya-kın oturur; büyüklerinden gelen talimatı edeple, hürmetle ifâ ederler. Kısaca nasıl oturması, kalkması, konuşması ve davranması gerektiğini buralarda görenek, uygulamalar öğretirler. Bu yönüyle köklü geleneğin birikimini temsil eden bir medeniyet mektebidir.

Şanlıurfa müziği gerek dini gerekse ladini olarak oldukça geniş bir repertuarı haizdir. Şarki, türkü, ilahi, uzun hava, hoyrat ve gazeller dahil edildiğinde kayıtlı 500 küstür, kayıt dışı ise 1000'den fazla eser bulunmaktadur. Urfa müziği yapı itibarıyla makamsal bir musikye sahiptir. Bugün halk müziğinin yanında, klasik musikimizin rakik makamlarının da icra edildiği nadir bölge-lerden birisidir.

Şanlıurfa'da icra edilen musiki yapı itibarıyla *makam musikisi* hüviyetindedir. Bu cümleden kastımız gerek sanat müziği gerek dini musiki gerekse halk müziği Urfa'da iç içe kullanılagelen bir yapıya sahip olup bu müzik türleri beraber icra edilmektedir. Bağlamanın yanında ud, kanun, tanbur, cümbüş ve keman gibi Türk müziğinde kullanılan sazlar müzik meclislerinde birlikte bulunur. Sıra gecesi ülke genelinde yaygınlaşmadan önce çoğunlukla, şimdilerde ise nispeten meşklere klasik Türk müziğinin kâr, beste, semâî ve şarkıları gibi zengin nağmeli eserleri ile başlanır ardından türkülere geçilirdi. Bu meclislerde makam algısı oldukça geniş olup Türk müziğinde çokça kullanılan uşşâk, hicâz, muhayyer, segâh, hüzzâm, gerdaniye, sabâ, mahûr, çargâh, karcıgar ve hicazkâr makamlarına yer verilmekteydi. (Altıngöz, 2017, s. 14). Bu yönüyle kadim zamanlarda tevarüs eden fasıl sıralamasına benzediği görülmektedir. Başlangıçta ağır daha sonra hareketli eserlere geçilirdi. İcra edilen eserler divan edebiyatında iştihar etmiş, Kuddûsi, Şair Abdi, Fuzûlî, Nâbî gibi önemli mutasavvıf şairlerin şiirlerinden seçilerek okunurdu. Özellikle sanatlı gazelleri burada zikretmek gerekir⁽¹⁾

Urfa musikisi, Urfalıların hayatının bir parçasıdır. Yani akşam başlayıp sabaha kadar devam eden musiki meşklarinin (Ahenklerin) olduğu büyüklerimiz tarafından çokça anlatılan bir husustur. Bu yönüyle bakıldığında ustaların sahip olduğu repertuarın ne kadar geniş ve zengin olduğu aşikardır.

Şanlıurfa'da önemli musikîşinaslara baktığımızda bunların ya hafız ya da hafız kökenli olduğu görülmektedir. Bir vesileyle yolu ya camiye ya da tekkeye uğramıştır. Bundan ötürü kanaatimce Urfa musikisinin gelişimi ve muhafazasında hafızların veyahut hocaların hatırı sayılır bir katkısının olduğu müsellemdir. Örneğin gazelleriyle dünyaya nam salmış üstad Kazancı Bedih'in kendine ait bir mevlid takımı vardı. Bununla beraber hoyratlarıyla nam salmış özellikle "Buradan Bir Atlı Geçti" uzun havasıyla bilinen Bekçi Bakır'ın Rızvaniye Camii'nde okuduğu perşembe gecesi salaları, ezanları ve mevlidlerde okuduğu tekler ehli tarafından bilinmektedir. Hakeza Hacı Nuri Hafız, Dede Osman, Tenekeci Mahmut, Bozey'in oğlu Ahmed (Uzungöl), Halil Hafız (Uzungöl), Şevki Hafız (Altıngöz), Akif Baybostancı, Hafız Sallanbaş Ömer, Celal Çiriş, Hanif Polat, Hafız Halil Kahvecibaşı'nın kendilerine ait musiki ve

mevlid takımları vardı. Muhtelif vesilelerle bu takımın ileri gelenleri bir araya gelerek dinleyenlere müzik şöleni yaşatırlardı.

Yukarıda da ifade edildiği gibi Urfalılar için hayatın bir parçası olan musiki UNESCO tarafından "Yaratıcı Şehirler Ağı"na müzik başlığıyla dahil edilmiştir. Şanlıurfa müziği bugün müzik literatürüne en çok türkü, hoyrat, uzun hava ve ilahileriyle katkı sunmuştur. Münhasıran uzun hava ve hoyratlar Urfa musikisini mümeyiz kılan zenginliklerdendir. Bu bölümde önce uzun hava ardından hoyrattan bahsedilecektir.

1) Kazancı Bedih ve Celal Çiriş Mevlid Grubu

ŞANLIURFA HALK MÜZİĞİNDE UZUN HAVA

Türk Dil Kurumu'na göre uzun hava "Türk halk müziğinde, belirli bir karakteri olmayan, bölgesel öğelerin etkisi altında gelişerek özellik kazanmış, yanık bir biçimde okunan türkü." anlamında kullanılmaktadır. Bu terim muhtelif bölge ve yörelerde "düz hava", "hava yakmak", "engin hava" gibi ifadelerle de kullanılmaktadır. Urfa'nın yetiştirdiği önemli hoca ve sanatkarlarından Mehmet Özbek uzun havayı "ölçü ve düzum bakımından serbest olduğu halde belli bir dizisi ve bu dizi içinde belli bir seyri bulunan serbest ağızla söylenen halk ezgisi" olarak tanımlamaktadır (Özbek, s. 192). Yine son dönem önemli etnomüzikolog hocalarından Melih Duygulu'ya göre uzun hava "Serbest tartımlı, sözlü ezgilere verilen genel isim" olarak tanımlamıştır. (Duygulu, s. 449). Tüm bu tanımların asıl kaynağı diyebileceğimiz Muzaffer Sarısözen üstadın -ki kendisi 20. yüzyılın yetiştirmiş olduğu en büyük usta ve hocalardan birisidir- tanımı "ölçü ve ritim bakımından serbest

olduğu halde, dizisi ve dizi içindeki seyri, belli kalıplara bağlı bulunan ezgiler" şeklindedir. (Sarısözen, 1962, s. 4)

Buradan hareketle uzun hava tanımlarına bakıldığında temel iki husus ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki kendi içinde kısmi bir serbestiyetin olması diğeri ise belirli bir makam veyahut dizi içinde bir seyir izleyerek ilgili yörenin nağme dağarcığını ortaya koymasındır. Çoğunlukla uzun havalar bir halk çalgısı eşliğinde icra edilmektedir. Uzun havalar her bölgede ve yörede farklı bir üslupla icra edilmektedir. Bu yönüyle bakıldığında daha mahalli, daha milli ve otantik bir yapıya sahiptir. (Salih Turhan vd., 1996)

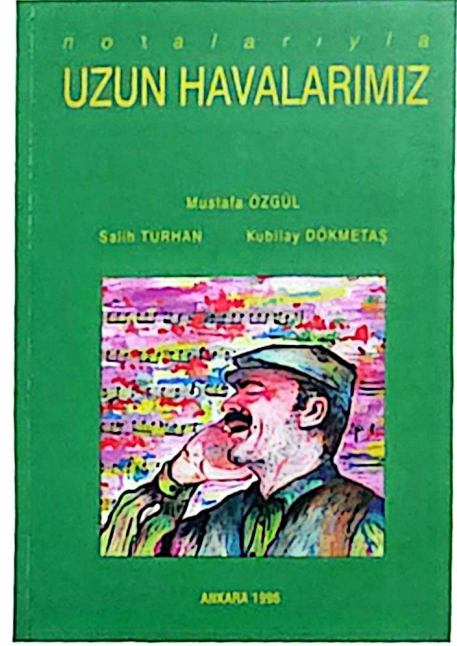

2) Nuri Sesigüzel ve Mehmet Özbek/11 Nisan 1985

Halk müziğine çok önemli katkıları olan müzikolog, sanatçı Süleyman Şenel uzun hava terimini ilk olarak Seyfettin ve Sezai Asaf kardeşlerin kullandığını ifade etmektedir. (Şenel, 1992) Şenel, uzun hava kavramının sadece Anadolu ile sınırlı olmadığını aslında Türk Dünyası'nın sahip olduğu geniş coğrafyanın ortak bir konusu olduğunu ifade eder. Asaf kardeşler *Musikimiz Hakkında Bir Rapor* adlı yazılarının girişinde halk şairlerinin terennüm ettiği, Avrupa musikisinde mevcut resitatifin mukabili olarak tarif ederler. (Asaf Kardeşler, 1926, s. 3)

Halk müziğinde sözlü eserler kategorisinde yer alan uzun havalar ağıt olarak bakıldığında Anadolu coğrafyasının hemen her yöresinde bulunmaktadır. TRT başta olmak üzere, Kültür Bakanlığı, Devlet Konservatuvarları, Halk Evleri ve bireysel çabalarla ortaya konan uzun havalar varyant ve çeşitlemeleri de dahil edildiğinde

1000'e yakın uzun hava olduğu ifade edilebilir. Bugün uzun havalara dair yapılan en kapsamlı ve nitelikli çalışmalardan birisi Mustafa Özgül, Salih Turhan ve Kubilay Dökmetaş'ın kaleme aldığı *Notalarıyla Uzun Havalarmız* adlı eserdir. Bu eserde 632 tane uzun hava yer almaktadır.

3) Notalarıyla Uzun Havalarmız Kitabı

Doktor Alper Börekçi tarafından yapılan inceleme ve araştırma sonucu 25 farklı tür uzun hava olduğundan bahsedilmektedir (Börekçi, 2020, s. 2). Uzun havaların geneline bakıldığında bir hüznün, ölümün, hasretin, feryadın, isyanın ve ayrılığın resmini net bir şekilde görebilmek mümkündür. Bu eserlerin muhtevasına bakıldığında telaffuz edilen cümle ve kelimelerde ilgili yörenin sahip olduğu kültürel zenginlikleri görmek mümkündür. Uzun havaların müzikal açıdan sahip olduğu ezgiler her ne kadar serbest olarak ifade edilse de aslında hece ve kelime ritmine bir uyum ve insicamın olduğu göz ardı edilmemelidir. Müzikal bakımından sanat değeri çok yüksek eserler olmakla birlikte zayıf eserler de bulunmaktadır.

Uzun havalar çeşitli açılardan tasnife tabi tutulabilmektedir. Güftesinin daha çok halk şiirlerinden oluştuğu uzun havaların Ağıt, Arguvan Havası, Çamşığı,

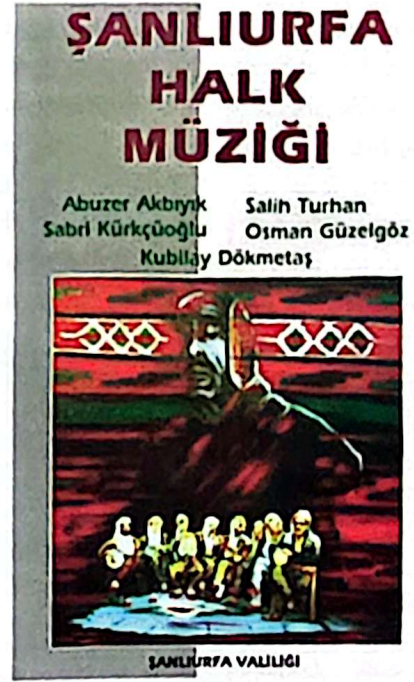
Gurbet, Maya, Elezber, Barak, Yol Havası gibi çeşitleri vardır. Divan şairlerinin şiirlerinden oluşan uzun havalar ise Divan, Gazel, Müstezât ve Kalenderi gibi formlardan müteşekkildir. (Emnalar, 1998) Bir diğer tasnif ise bölgesel terimler bakımından "Yol Havası, Gurbet Havası"; adına göre "Bozlak, Hoyrat"; Âşık ismine göre "Karacaoğlan, Garip, Kerem, Ömer"; Edebi türüne göre "Müstezat, Divan, Semai, Destan"; Tasavvufi olarak "Kalenderi, Deme", Makamsal yapısına göre "Hüseyni, Hicaz, Kürdi, Bayatı", Olaylara göre "Ağıt, Mersiye, Koşma, Güzelleme", Aşiret ismine göre "Avşar, Varsağı, Barak", Ağızlara göre "Eğin, Harput, Azeri, Arguvan" şeklinde tasnife tabi tutulmaktadır (Yürümez, 2019) Kanaatimce bu tasnifte bir karışıklık ve iç içe geçmişlik var. Bunların daha net bir şekilde anlam ve kavram kargaşasına yol açmadan tashih edilmesi icap eder. Burada çoğunlukla kullanılan uzun havalardan bazılarını kısaca zikretmek gerekirse Arguvan ve Çamşılı uzun havaları özellikle Malatya ve civarı yörelerde icra edilmektedir. Barak havaları ise Gaziantep, Nizip, Kilis, Maraş başta olmak üzere Çukurova bölgesi ve Urfa'da icra edilmektedir. Bozlaklar Orta Anadolu'da yoğunluklu olarak icra edilmektedir. Gurbet havaları ise Güneybatı Anadolu'daki aynı zamanda "Teke Yöresi" olarak da bilinen Antalya, Isparta, Muğla, Burdur, Acıpayam, Denizli bölgesini kapsayan bölgede icra edilmektedir. Mayalar ise Doğu Anadolu'da icra edilen bir uzun hava türüdür. Yol havaları ise Karadeniz Bölgesi'nde icra edilen uzun havalara verilen addır.

Uzun havalar genellikle resitatif (konuşurcasına) icra edilmektedir. Kendi içinde daha çok "aman, ay dost, yar, ey yar, yârim, dağlar duman, zalım, kölen olam, ben ölem, neydem, yandım, gine, yetmiyesice, lafzi terenümlerin kullanıldığı görülmektedir. Uzun havalar genellikle bir oktav aralığını geçmeyen eserler olmakla beraber makamsal örgüye göre bazen inici, bazen de çıkıcı şekilde icra edilirler. Barak, Bozlak gibi uzun havalarda tril, çarpma, glissando, ters glissando, sekilemelere sıkça raslanır. (Emnalar, 1998)

Urfa musikisinde uzun havaların özel ve ayrı bir konumu vardır. Sabri Kürkçüoğlu, Abuzer Akbıyık, Salih Turhan, Osman Güzelgöz ve Kubilay Dökmetaş tarafından hazırlanan *Şanlıurfa Halk Müziği* serlevhali eserin III. Bölümünde yaklaşık 50 tane uzun hava zikredilmektedir.

Bu eserlerden Abdo'nun Mezarını Kayadan Oyun, Ağlarım Gülenim Yok, Akşamlar Oldu Gene, Atıma Verdiler Sarı Samanı, Buradan Bir Atlı Geçti, Bülbül Güle Kon Dikene Konma, Sen Gidersen Senin Kimden Soram Yar, Zalım Avcı Vurdu Beni gibi bugün halen çokça okunmaktadır. Yine yukarıdaki yazarlardan Salih Turhan, Kubilay Dökmetaş ve Mustafa Özgül'ün beraber hazırladıkları Notalarıyla Uzun Havalarımız adlı eserde Urfa'ya dair 40'a yakın uzun havaya yer verilmiştir.

Halk müziğimizde kanaatimce tam bir tasnife tutulamayan kavramlardan birisi de uzun havadır. Bu yüzden uzun hava, hoyrat, maya gibi kavramlar başta olmak üzere kendi içinde tutarlı bir kalıba sahip bu eserler bazen ehli olmayan tarafından birbirinin yerine kullanılabilir.

4) *Şanlıurfa Halk Müziği Kitabı*

ŞANLIURFA HALK MÜZİĞİNDE HOYRAT

Türk Dil Kurumu'na göre "kaba, kırıcı ve hırpalayıcı" anlamına gelen hoyrat, Emnalar tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır: Edebiyatta civanmert, cesurluk ve yiğitlik hissini içeren, klasik öğelerle bezenmiş, sözlerinde; sevgi, sevgili, gurbet, keder, yas, umut, özlem, doğa, nasihat vb. konuların işlendiği bir türdür. (Emnalar, 1998, s. 358).

Mehmet Özbek hoyratı edebi olarak "halkın duygu ve düşüncesini özlü bir şekilde dile getiren, en

duygusuz kişileri duygulandıran, en uyuşmuş gönülleri heyecanla dolduran bir halk şiir türü” olarak ifade eder. “Hoyratlarda ilk mısra ile son mısra arasında mana bakımında yakın uzak bir ilişki vardır” (Kürkçüoğlu&Akbiyık, 1991, s. 16). Müzikal bakımında ülkemizin özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde cinaslı mâni şeklinde seçilen şiirlerin kullanıldığı ve icra edilirken kendine has melodik bir kalıbının olduğu tiz perdeden icra edilen bir formdur. Okunuş itibarıyla hoyratlar, uzun havalara nispeten daha erkeksi, sert ve kuvvetli bir şekildedir.

Erzurum, Urfa, Diyarbakır, Elâzığ gibi şehirlerde hoyrat kelimesi bazen bazen koyrat, koryat ve horyat şeklinde de telaffuz edilmektedir. Irak Türkmenlerinin çoğunlukla yaşadığı Kerkük'te “kuru-yâd” veyahut cömert anlamına gelen hovarda kelimesinden, bir diğer görüşe göre ise horu (serseri, avare) ve yâd (hatıra, anı) kelimelerinden türediği ifade edilmektedir (Emnalar, 1998, s. 358). Bir başka görüşe göre ise avare, serseri anlamına gelen horu ile hatıra anlamına gelen yâd kelimelerinden oluşan horu-yâd zamanla hoyrat kelimesine dönüşmüştür. Bunun dışında Kerkük'te bir bölge bir semtin adının olduğu, aynı zamanda Uygurların uzun ve sürekli mâni anlamında kullandıkları hırvat kelimesinden de gelebildiği ifade edilmektedir. Bu tanımlar ekseninde hoyratın aslında geniş bir coğrafyada kendine yer bulduğunu görmekteyiz. Özellikle Irak, Azerbaycan ve İran Türkleri arasında aynı üslup ve ahenkte olmasa da bu kavramın kullanıldığı görülmektedir.

Şanlıurfa musikisinde hoyratlar, hayatın hem sevinci hem de hüznünde kendine yer bulmaktadır. Özellikle dost meclisleri başta olmak üzere sünnet, vefat, asbap gecesi, düğün kına ve askere uğurlama ve benzeri merasimlerde çoğunlukla erkekler tarafından okunurlar. Ancak bayanların da kendi aralarında okuduğu bilinmektedir. Müzik meclislerinde hoyratçıların ayrı bir yeri ve konumu vardır. Genellikle meclisin baş köşesinde otururlar. Dini temalı hoyratlar ise cami, tekke ve özel merasimlerde okunmaktadır. Bu tür hoyratlara “TEK” ismi verilmektedir. Bazen çalgı eşlikli bazen de çalgısız çıplak sesle icra edilen hoyratlar, tek kişi tarafından okunduğu gibi karşılıklı da okunabilmektedir. Urfa'da genellikle hoyrata eşlik eden sazlar bağlama, ud, kanun, keman, zurnadır. Urfa'nın aksine hoyratlarda Elâzığ gibi yörelerde klarnet daha yaygın bir

şekilde icra edilmektedir. Şanlıurfa'da davul zurna eşliğinde de hoyratlar okunmaktadır (Kaynar, 1996, s. 108-109). Hoyratların konusu az sözle çok mana ifade eden söz öbeklerinden oluşmaktadır. Genellikle de dört dizyle sanatını ortaya koyar. (Özbek, 2013, s. 99) Bilinmesi gereken önemli hususlardan birisi şudur. Uzun hava ile hoyrat arasındaki en belirgin farklılık uzun havaların nispeten daha serbest ve alt perdelerden okunabilmesi iken hoyratların ise 4-5 sesle icrasıdır. (Ekici, 2009, s. 30)

Uzun hava okuyanlara özel bir isim konulmazken hoyrat okuyanlara Şanlıurfa'da hoyratçı denilmektedir. Hoyratlar çoğunlukla cinaslı manilerden seçilmektedir. Burada temel farklılık maninin güfte, hoyratın ise nağme ile irtibatının olması meselesidir.

Şanlıurfa'da tespit edebildiğimiz kadarıyla hoyratlar en fazla uşşak ve hicaz ailesi makamlarıyla icra edilmektedir. Hoyratlar ses vüsatı geniş tenor diyebileceğimiz sanatkarların icrasıyla yapılmaktadır. Küçük kısa çarpmalar yaparak kelime sonları puandorglu olarak bırakılır. En sonda makamın karar perdesiyle sonlandırılır. Hoyratlar sazandelerin olduğu meclislerde genellikle bir sazın açışıyla başlar. Bu açış çoğunlukla hoyratın icra edileceği ezgi kalıbına yakın olup hoyratçının okuyuşuna kolaylık sağlar. Hoyratlarda kalıp diyebileceğimiz ezgi motifleri vardır.

Hoyratlar okuyanın mesleğine, okunan mekâna, makama, konusuna ve söyleniş tarzına göre farklı farklı isimlendirilmektedir. Örneğin Kerkük'te *İdele*, *Telekli*, *Yolcu*, *Yetimi*, *Ümergele*, *Nobatçı*, *Miskinî*, *Muçula*, *Muhalif*, *Beşîrî*, *Mazan*, *Matarî*, *Ma'sumî*, *İskenderî*, *Mahmudî*, *Malallah*, *Şerife*, *Delihesenî*, *Memeli*, *Atıcı*, *Kesik*, *Kızıl*; Elâzığ'da *kayabaşı*, *Şirvan*, *Varsak*, *Bağrıyanık*, *Kürdili*, *Kesik*, *İbrahimi*, *Muhalif*, *Beşîrî*;⁽²⁾ Şanlıurfa'da ise *Acemî*, *Beşîrî*, *Hicaz*, *Bahçacı*, *Aşırtmalı*, *Kılıçlı*, *Urfa*, *Mesnevî*, *Hicaz*, *Muhalif*, *Irak*, *İsfahan*, *Elezber*, *Keçeci*, *Kalaycı*, *Daşçı*, *Divan* hoyrat çeşitleri bulunmaktadır.

Şanlıurfa'daki hoyrat çeşitlerini ve okunduğu makam yerlerini büyük usta Tenekeci Mahmut Güzelgöz şöyle sıralamıştır: (Kürkçüoğlu&Akbiyık, 1991, s. 22).

1. Düz Urfa Hoyratı (Divan makamında icra edilir)
2. Tecnis (Kürdi makamının son katında okunur)
3. İsfahan (Hicaz makamının dördüncü katında okunur)
4. Mesnevi (Hicaz makamında okunur)

5. Galata (Hicaz makamının ikinci katında okunur)
  6. Garip (Hicaz ayağında okunur)
  7. Hüseyini (Garip Hicaz ayağında okunur)
  8. İbrahimi (Uşşak makamı içinde İbrahimi gezinti arasında okunur)
  9. Beşiri (Uşşak Makamında, İbrahimi'den sonra okunur)
  10. Aşırtmalı Hoyrat (Beşiri'den daha yüksek perde dedir)
  11. Acem Hoyratı (Saba makamında okunur)
  12. Acem dik hoyratı (Acemden bir ses daha diktir)
  13. Kesik Hoyrat (Rast makamında okunur)
  14. Kesik Kerem Hoyratı (Garip hicaz makamında okunur)
  15. Havar Kardeş Hoyratı (Muhayyer kürdi makamında okunur)
  16. Yayla Hoyratı (Uşşak makamında okunur)
  17. Kılıçlı Uzun Hava (Rast makamına yakın, kılıçlı makamında okunur, bu makamın Urfa'ya ait olduğu bilinir)
  18. Muhayyer Hoyratı (Muhayyer makamında okunur, Urfa'da Kürdi makamındadır)
  19. Dağı Hoyratı (Uşşak makamında okunur)
  20. Bahçacı Hoyratı (Uşşak makamında okunur)
  21. Daşçı Hoyratı (Uşşak makamında okunur)
  22. Kesik Hoyratı (Mahur makamında okunur)
  23. Irak Hoyratı (Segâh makamının en son katında okunur)
  24. Kürdi Hoyrat (Kürdi makamında okunur)
  25. Mahmudiye Hoyratı (Saba-Araban makamının en son katında okunur)
  26. Elezber Hoyrat (Nevruz makamının dördüncü katında okunur)
  27. Çargâh Hoyrat (İbrahimi makamı içinde okunur)
  28. Nevruz Hoyratı (Nevruz makamında okunur)
- Şanlıurfalı uzun hava ve hoyrat icracıları (alfabetik sıraya göre):

Abdulkadir Baybostancı, Abdullah Balak, Abdurrahman İnan, Ahmet Cankat, Akif Baybostancı, Ali Hafız (Mihiş'in oğlu), Ahmet Uzungöl, Bakır Karadağlı, Bekçi Bakır (Yurtsever), Bekir Çiçek, Celal Çiriş, Celal Hafız (Öncel), Culha Hafız (Mahmut Avcılar), Cumali Özkaya, Çetin Özdemir, Damburacı Derviş, Dede Osman, Demir İzzet (Delioğlu), Dellek Mahmut (Akagün), Ehubekir Çimen, Fatih Dağ, Fırıncı Mahey (Mehmet

Gözoğlu), Geylani Hafız (Baybostancı), İsmail Akagün, İzzet Çullu, Hacı Nuri Hafız Başaran, Hafız Halil Uzungöl, Hafız Ziya Demirbaş, Hacı İbiş Efendi (Lüllebizade), Hafız Mustafa Yeşildağ, Halil Altungöz, Halil Hafız (Kahvecibaşı), Halil Sezgin, Hanif Polat, İbrahim Bilen, İbrahim Özkan, İbrahim Tatlises, İsmail Badıllı, İsmail Uyanıkoğlu, Kadir Mance, Kanuni Cürre Mehemmed, Kanuni Mehmet Öncel, Karaköprülü İsmail, Kasım Hafız (Sezer), Kazancı Bedih (Yoluk), Kazım Çiriş, Keçeci Emin (Taşkiran), Kel Hamza (Şenses), Kepekçi Abdurrahman (İnalı), Kirişçi Baba Halil, Kirişçiöğlü Halil, Kuloğlu Mustafa, Kurrik Mahe (Mehmet Gençkol), Kürt Ömer, Mahmut Balcı, Mahmut Coşkunes, Mahmut Durgun, Mahmut Tuncer, Mehmet Acet (Aşık Se-fai), Mehmet Delioğlu, Mehmet Güzelgöz, Mehmet Madak (Melik), Mehmet Nacak, Mehmet Öncel, Mehmet Özbek, Mercan Özkan, Metin Özden, Mukim Tahir (Oturun), Mustafa Balcı, Mustafa Büyükgürses, Mustafa Savaş, Mustafa Şahin, Mustafa Sucu, Osman Hafız, Salanbaş Ömer Hafız, Salih Çullu, Salih Polat, Seyfettin Sucu, Şahap Akagün, Şevki Hafız (Mehmet Altungöz), Şihe Hafız, Şih İbrahim, Tenekeci Mahmut (Güzelgöz), Yaşar Özden, Yusuf Bilgin, Zekeriya Ünlü ve diğer ustalar gösterilebilir.

5) Şanlıurfalı iki hoyratçı Yaşar Özden ve İbrahim Tatlises (Şerif Özden Arşivi)

Şanlıurfa'da En Çok İcra Edilen Bazı Hoyrat Sözleri
 Derde kerem
 Rabbimdir derde kerem,
 Yüküm gam, tarlam hicran,
 Sürdükçe derd ekerem.

Kuleden
Ses geliyor kuleden
O kaş o göz değil mi
Beni sana kul eden

Gam zedeler
Gam vurur, gam zedeler.
Sinemi hakkâk delemes
Delerse gamze deler.

Yara sızlar,
Ok değmiş yara sızlar.
Yaralının halından,
Ne bilsin yaraszlar.

Dünya'sına,
Güvenme dünyasına.
Dünya benim diyenin,
Dün gittik dün yasına

Güle naz
Bülbül eder güle naz
Girdim yar bahçasına
Ağlayan çok gülen az

Gül üşüdü
Çiğ düştü gül üşüdü.
Bir güldü aklım aldı,
Tanrım ne gülüş idi.

Şirazdır
İsfahan'dır şiraz'dır
Tıfıl ağlar dâd eder
Meme küçük şir azdır

Acıyaydı
Yar bana acıyaydı
O nasıl tatlı dilmiş
Bu nasıl acı yaydı

Alma yanı
Kızarmış alma yanı
Nasıl kabre koyarlar
Muradın almayıanı

Sürme beni
Çek göze sürme beni
Kapında kölen olum
Eşikten sürme beni

Yarım alma
Bütün ver yarım alma
Rabbime niyazım var
Canım al yarım alma

Kuluyam
Kurbanıyam kuluyam
Mevlâm kulum demezse
Ya ben kimin kuluyam

(Ah) Bu dağlar atılanda
Günahlar dartılanda
Mevlâm bizi affeyle
Meydana atılanda

DEĞERLENDİRME

Yukarıda verilen bilgiler ışığında şunu net bir şekilde ifade etmek gerekir ki Anadolu müziğinde Urfa'nın müstesna bir konumu vardır. Bunu sahip olduğu zengin repertuvarda görebilmekteyiz. Türkiye'de tescilli kayıt altına alınmış 500'den fazla şarkı, türkü ve uzun havaya

6) Mehmet Gençkol (Kurrik Mahe) Hoyrat Okurken-1960
(Fotoğraf: Fikret Otyam)

sahip en fazla birkaç ilden bahsedebiliriz. Urfa da bu nadir memleketlerden birisidir. Tarihin başlangıç noktasına kadar uzanan köklü geçmiş ve medeniyete sahip bu güzide şehir için biz Urfalılara çok önemli sorumluluklar düşmektedir. Sadece Urfa'da uzun hava ve hoyrat okuyanların dahi kayıt altına alsak bu bile şehrin markasına önemli bir katkı sağlayacaktır. Urfa musikisi Anadolu coğrafyasını aşmış hatta bilâd-ı Arap ve Acem'de dahi kendine yer bulmuş bir markadır. Hatta Avrupa'da yaşayan gurbetçilerimizin çoğu vatan hasretini, özlemini Urfa türküleri, uzun havaları ve hoyratlarıyla gidermektedir.

Yukarıda zikri geçen uzun hava ve hoyrat icracıların çoğu halk müziği ve Türk müziğini mezcederek ortaya önemli bir tavır oluşturmuş mühim şahsiyetlerdir. Okudukları uzun hava ve hoyratlarda dikkat edilen en önemli hususlardan birisi güfte melodi uyumu olup yörenin karakteristik melodi dağıncığını yansıtmaktadırlar. Urfa musikisinde gerek uzun hava gerekse hoyratta

URFA DİVANI VE DİVAN HOYRATI

Kaynak: İzzet Karaduman
Lid: Melis Özden

Okuyucu: Yusuf Özden
Harflayan: Mehmet Öncel

The musical notation for 'URFA DİVANI VE DİVAN HOYRATI' consists of ten staves of music. The notation is in a 2/4 time signature and features a mix of eighth and sixteenth notes, with some rests. There are two first and second endings marked with '1' and '2'. The music is written in a single system, with the first ending leading to the second ending. The notation is in a single system, with the first ending leading to the second ending.

çok fazla tril ve gırtlak hareketi yapılmaz. Yöre ait köşeli okuyuş sergilenir. Hoyratlar tiz perdeden okunmasına karşın uzun havalar pest perdelerden de icra edilebilir. Uzun havalar nispeten resitatif şekilde icra edilir. Hoyratlar ise daha yavaş ve uzun olarak okunur. Hoyrat okuyuşunda uzatmaları kelimenin veya mısranın son hecesinde genellikle yapılır. Urfalı hoyratçılardan kanaatimce Kurrik Mahe, Karaköprülü İsmail, Mustafa Savaş, Bekçi Bakır, İbrahim Tatlıses, Seyfettin Sucu, Keçeci Emin, Salih Çullu, Mustafa Şahin'in müstesna bir yeri vardır.

Son olarak uzun hava ve hoyratları öğrenmek isteyen gençlere öneri kabilinden şunu söyleyebiliriz: Şanlıurfa müziğini en güzel şekilde icra eden musikîşinasların okumuş oldukları sesli ve görsel tüm kayıtları çokça dinlemelidirler. Müziğimizin en önemli öğrenme metodu çokça dinlemekten geçer.

The musical notation for 'URFA DİVANI VE DİVAN HOYRATI' continues with a section labeled 'UD TAKSİM' and 'HOYRAT TİZ HÜSEYİNİ PERDESİNDEN OKUNUŞU'. The notation is in a 2/4 time signature and features a mix of eighth and sixteenth notes, with some rests. There are two first and second endings marked with '1' and '2'. The music is written in a single system, with the first ending leading to the second ending. The notation is in a single system, with the first ending leading to the second ending.

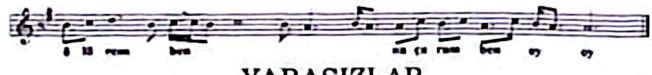
KANUN TAKSIM

**HOYRAT TİZ HÜSEYİNİ
PERDESİNDEN OKUNUYOR**

Bu ha pa yı be ten Merv lann

bir gha n

YARASIZLAR

Alibaşlık

Kaynak: Kâğı: Mehîm TAHRİ

Notaya Alan: Berna AYTAZ

Ya ra

na la re

y i li

li

ok

de

og mi

ey ka r

da

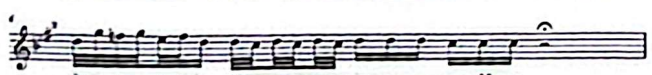

aq ya

ra

a sa

sa lar

ha

y ren

ya

ar

ya ra

i a

sa la re

e y i ku r bu n

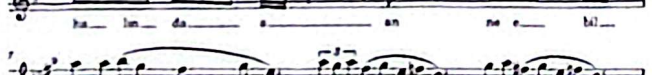

ha

lan da

e an

ne e bi

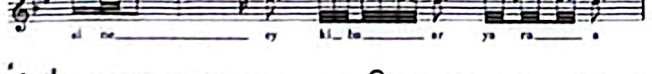

el ne

ey

ki lu

ar ya ra a

na la

ar

a ga mi ne li n

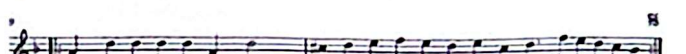

AŞKIN NE DERİN YARELER AÇTI

(Meşnevî Hoyrat)

Kaynak: Hamza SENSES

Notaya Alan: Mehmet ÖZDEK
San Notasyonu: Berna AYTAZ

Sürekli (şan altında tek mura)

Bitişte çalınacak bölüm

Aş

kın

ne

de

ri

n ya

oç

di

ci

ge

rim

de

dün

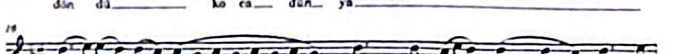
da

ko

ca

dün

ya

re

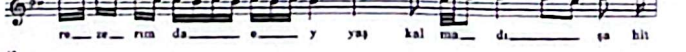
ze

rim

da

e

y

tir

hü

da

di

de

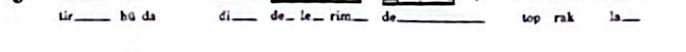
le

top

rak

la

ra

se

ci

göm

mek

var

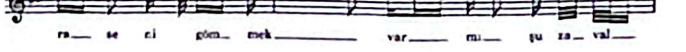

mi

şu

za

val

li

ka

de

rim

de

ge

le

og

lar

ge

çen

bu

sa

val

li

ha

li

kar

dağ

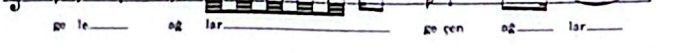
ya

rag

la

roy

oy

KIŞLALAR DOLDU BU GÜN (Beğiri)

Kaynak Kişi: Ramazan ŞENSOZ

Derleyen: Nilda TÜFEKÇİ
Notaya Alan: A. Turan ŞAN

Kış la lar dol du bu gün
Dol du bu gün
bu gün Gel kar dağ gü ru
ye lim Ay rı lık
el du bu gün Na çar e lin
den vah vah yar yar yar
Ge ce ler ya rı mol du A ney Ağ
la mak kâ rı mol du Her dert
den ya kıl maz den Naz lim Se be büm
za h mol du Ga ri be lin den
vah vah yar yar yar

Kışlalar doldu bu gün
Doldu boşaldı bu gün
Gel kardağ görüselim
Ayrılık oldu bu gün
Naçar elinden vah vah yar yar yar
Geceler yarım oldu
Aney... Ağlamak kârım oldu
Her dertten yıkıl mazdım
Nazlım... Sebepim zahin oldu
Garib elinden vah vah yar yar yar
Yaralandım yatmadım
Aney... Yaram açıp bakmadım
Kalih haşretimiz kıyamete
Güzel boynuna el atmadım
Hayın elinden vah vah yar yar yar

BURADAN BİR ATLI GEÇTİ

Kaynak Kişi: Bekçi DAKIR

Notaya Alan: Derna AYTAZ

Bu ra da nı bi ra t li ge ç ti li ey
ka r da o e a a ş ya ra
ma a ba a tu ge ec ti ya a ar ya ar
Ta a a a bi li pi ya ra mı el
le me e ya ra mın va k li ge ec
ti yar ya a a ar ya a ar
ya a ar yar

DÜNYASINA GÜVENME

Kaynak Kişi: Mustafa SAVAS

Dün ya sı na gü ve nen kar deş yar
Dün ya sı na yar yar Dün ya sı na
gü ve ne nin ay ay ay
Gü ti ler dün ya sı na yar yar yar
A gam e lin den yar
İl meş e li den yar yar yar yar yar

SON NOTLAR:

Örnek olarak şu linklere bakılabilir: Youtube, Kazancı Bedih, Gazel Füzüli, erişim: 20 Kasım 2019, <https://www.youtube.com/watch?v=DZEh4nDKQg0>; Youtube, Bakır Yurtsever, Gazel Nabi, erişim: 20 Kasım 2019, https://www.youtube.com/watch?v=p8aR_5RgRxM.

Bkz. Özbek Mehmet, Türk Halk Müziği El Kitabı I Terim Sözlüğü, (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2014). Arkın A. Metin-İmik Ünal, "Harput Müzik Kültürü", Sanat Dergisi, Erzurum, 17, (2010): 5. Emnalar, Türk Halk Müziği ve Nazariyatı, 361.

KAYNAKÇA

- Akbıyık, A. (2002). "Müziği, Sıra Geceleri ve Oyunlarıyla Urfa", *Uygurluklar Kapısı Urfa*, İstanbul.
- Akbıyık, A. (2006). *Şanlıurfa Sıra Gecesi*, Şanlıurfa.
- Akbıyık, A.; Kürkçüoğlu, S. S. (2002). "Şanlıurfa Halk Müziği'ne Genel Bir Bakış", *Şanlıurfa Uygurluğun Doğduğu Şehir*, Ankara.
- Akbıyık, A.; Kürkçüoğlu, S. vd. (1999). *Şanlıurfa Halk Müziği*, Şanlıurfa Valiliği Yayınları, Şanlıurfa.
- Akpınar, H. (2011). *Şanlıurfa'da Dini Musiki*, Özkan Matbaacılık, Ankara.
- Altıngöz, H. (2017). *Darülelhan Urfa Türküleri*, Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı Yayınları, Şanlıurfa.
- Arkın, A. ve İmik, Ünal. (2010). Harput Müzik Kültürü. *Sanat Dergisi*, Erzurum, 17, ss. 1-6.
- Asaf Kardeşler. (1926). *Yurdumuzun Nağmeleri*, İstanbul.
- Aytar, B. (2021). Şanlıurfa Yöresi Uzun Havalarında Kullanılan Ses Teknikleri ve Bunların Müzikal Özellikleri, [yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Okan Üniversitesi.
- Ekici, S. (2009). *Elâzığ Harput Müziği*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Emnalar, A. (1998). *Türk Halk Müziği ve Nazariyatı*, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Kaynar, Ü. (1996). *Türk Halk Kültürü ve Halk Müziği*, Ege Yayıncılık, İstanbul.
- Kürkçüoğlu, S. ve Akbıyık A. (1991). *Şanlıurfa Hoyrat ve Manileri*, Şurhoy Yayınları.
- Özbek, M. (2014) *Türk Halk Müziği El Kitabı I Terim Sözlüğü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Özbek, M. (2013). *Urfa Türkülerinin Dil ve Anlatım Özellikleri*, Şanlıurfa Belediyesi Kültür Yayınları, Şanlıurfa.

Özer, H. (2016). İnsanlığın En Eski Tapınağı Göbeklitepe Teolojik Olarak Bize Ne Söyler?, *Bilimname* 30, sy.1 60.

Sarısozen, M. (1962). *Türk Halk Musikisi Usulleri*, Ankara.

Şenel, S. (1992). "Türk Halk Musikisinde "Uzun Hava" Tanımları ve Bu Tanımlar Etrafında Ortaya Çıkan Problemler", *IV. Milletlerarası Türk halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, C.3, s. 287, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 166, Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 36, Ofset Repromat Mat., Ankara.

Terzibaşı, A. (1975). *Kerkük Hoyratları ve Mânileri*, Ötügen Yayınevi, İstanbul.

Yürümez, E. (2019). *Uzun Hava Türleri (Araştırma-İnceleme, Notasyon ve Metodolojik Eğitim*, [yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Fırat Üniversitesi.

Web Kaynakları:

- Youtube. Kazancı Bedih. Gazel Füzüli. Erişim: 20 Kasım 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=DZEh4nDKQg0>
- Youtube. Bakır Yurtsever. Gazel Nabi. Erişim: 20 Kasım 2019. https://www.youtube.com/watch?v=p8aR_5RgRxM
- <http://www.turkishmusicportal.org/tr/makaleler/turk-halk-edebiyati-ve-muziginde-hoyrat> (Erişim tarihi 24/03/2025)